

ردپای بیگانگان بر اقتصاد و تجارت ایران با نگاهی بر صنعت زهتابی (مبتنی بر اسناد)

مهستی ابوذر جمهری

چکیده:

حیات اقتصادی هر کشوری مدیون فعالیت‌های اصناف مختلفی است که مانند اندامی واحد در کنار یکدیگر به کار و تلاش مشغولند و هر یک نقش مهمی را در پیشبرد اقتصاد آن کشور بازی می‌کنند. تعداد این اصناف زیاد است و چه بسا در طول تاریخ بنا بر ضرورت و اقتضا، اصناف جدیدی تشکیل شود یا اصنافی به تدریج از دایره وجود خارج شود. یکی از این اصناف که شاید کمی مورد بی‌مهری قرار گرفته صنف زهتابی است. قدر مسلم در کشور ایران، این حرفه از دیرباز تاکنون عده‌ای را چه از سر علاقه و چه از سر ناچاری به خود مشغول داشته است. رشد این صنعت در ایران موجب حضور شرکت‌های خارجی شد که از مشتریان مهم این کالا بودند. اینکه زهتابی یا بنا به قولی صنعت زهتابی اولین بار توسط چه قومی ابداع شده است، موضوعی نیست که در این نوشتار بدان پرداخته شود؛ هر چند برخی آن را از ابتکارات ایرانیان می‌دانند. سعی نگارنده بر آن است که نگاهی داشته باشد به فعالیت‌ها، مشکلات و قوانین مصوب در مورد این صنف در سال‌های اوج این صنعت که کشور عرصه رقابت شرکت‌های خارجی و تجار داخلی بر سر خرید و فروش و صدور آن بوده است.

کلیدواژه‌ها

شرکت‌های خارجی، صنف زهتاب، تجارتخانه‌ها، صادرات.

ردپای بیگانگان بر اقتصاد و تجارت ایران با نگاهی بر صنعت زهتابی (مبتنی بر اسناد)

مهیستی ابوذر جمهری^۱

مقدمه:

در یک جامعه، مجموعه‌ای از نهادها از جمله نهادهای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ورزشی و هنری مشغول فعالیت هستند که همدوش و پابه‌پای یکدیگر در کنش و واکنش متقابل همچون اعضای اندامی واحد، موجب عملکرد مناسب این پیکره و در نتیجه دوام و قوام ساختار آن می‌شوند. ساختار یک جامعه سالم به‌گونه‌ای است که هر یک از این نهادها در کنش متقابل با یکدیگر بتوانند به حیات خود ادامه دهند. آنچه که موجبات سلامت یک نظام اقتصادی را فراهم می‌آورد این است که نهادهای فعال اقتصادی در عرصه رشد و بالندگی همراه با رقابتی سالم به فعالیت خود مشغول باشند و البته اشخاص حقیقی یا حقوقی نیز که ناظر بر کیفیت و کمیت این نهادها هستند در حل مشکلات صنفی همه اصناف بکوشند. تعداد این اصناف که بنا بر نیاز و ضرورت به‌وجود آمده‌اند کم نیست و برخی از آن‌ها از آغاز شکل‌گیری تاکنون به حیات خویش ادامه داده‌اند و در مقابل نیز هستند اصنافی که دیگر نام و نشان چندانی از آن‌ها نیست و حتی نام آن‌ها برای ما قدری غریب می‌نماید: مانند صنف قاشق‌تراش. یکی از اصنافی که آن‌گونه که باید و شاید بدان پرداخته نشده و به اعتقاد نگارنده قدری مورد بی‌مهری قرار گرفته، صنفی است که «روده پاک‌کن» یا «زهتاب» نامیده می‌شود. شاید دلیل این بی‌مهری یا کم‌رنگ‌ماندن نقش اقتصادی مهمی که صنعت روده پاک‌کنی در حیات اقتصادی کشور داشته است، همانا ماده اولیه این صنعت بوده باشد که

۱. کارشناسی‌ارشد تاریخ، کارشناس برنامه‌ریزی و بررسی اسناد و مدارک کشور، گروه مستندسازی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

روده حیوانات است. عده‌ای از پژوهشگران تاریخ که علاقه‌مند به بررسی نهادهای تجاری و اقتصادی کشور هستند و چون و چرایی این نهادها از دغدغه‌های اصلی آن‌هاست نیز کمتر به چگونگی شکل‌گیری این صنعت و صنف روده پاک‌کنی و تجارتخانه‌های خارجی و ایرانی که محور اصلی فعالیت آن‌ها متمرکز بر صنعت زهتابی بوده است، پرداخته‌اند و عمدتاً تجارتخانه‌های معروف را مورد بررسی قرار داده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: تجارتخانه تومانیانس، تجارتخانه جمشیدیان، شرکت اتحادیه، تجارتخانه جهانیان، شرکت اسلامی، شرکت مسعودیه، شرکت خوشترایا، کمپانی ناصری، کمپانی فارس (ساکما، ۱۳۴۲/۲۳۲)، کمپانی تجارتی ایران (ساکما، ۱۳۲۸/۲۳۲)، کمپانی محمودیه، کمپانی تریاک اصفهان، شرکت امینه، شرکت عمومی ایران (ترابی‌فارسانی، ۱۳۸۴، ص ۷۳)، شرکت اتفاقیه، شرکت امید، شرکت ایرانیان، شرکت ثابتیه، شرکت صفائی، شرکت ظهیریه، شرکت عونیه، شرکت فتحیه، شرکت قمشه و شرکت محمودیه (تاره، ۱۳۹۲، ص ۲۸۷). چه بسیاری شرکت‌های کوچک و بزرگ خارجی و ایرانی دیگری که در همان سال‌ها به فعالیت‌های تجاری مشغول بوده‌اند و کمتر نامی از آن‌ها برده شده است، شرکت‌هایی که به‌خودی‌خود حرف‌های زیادی برای گفتن دارند و هر چند مرور زمان گرد و غبار فراموشی را بر آن‌ها نشاند است و شاید نام و نشان چندانی از آن‌ها باقی نمانده باشد، اما مهم این است که وجود داشته‌اند و درست مانند یک موجود زنده زمانی متولد شده‌اند، دوران رشد و بالندگی را سپری کرده‌اند و به‌تدریج به پایان عمر خود نزدیک شده و سرانجام از دنیا رفته‌اند. از جمله این تجارتخانه‌ها می‌توان به: «تجارتخانه رزاق‌اف رزاق‌منش-طهران»، «تجارتخانه علی‌اکبر و حاجی محمدباقر برادران لولاگر» به آدرس طهران-بازار کنار خندق (ساکما، ۱۳۲۷/۲۳۲)، «تجارتخانه حاجی حسین‌آقا بلورچی-قم» (ساکما، ۱۳۲۸/۲۳۲) اشاره کرد. شاید باشند تجارتخانه‌هایی که با گذشت زمان دستخوش تغییراتی در نوع فعالیت خود شده‌اند و مثلاً با عنوان و ساختار جدید در نقطه‌ای جدید به حیات اقتصادی خود ادامه داده باشند.

مفهوم زهتاب

در فرهنگ دهخدا در مقابل مفهوم زهتاب، آمده است: آنکه روده را تابد. از: «زه» + «تاب»، مخفف تابنده، از تافتن. آنکه زه از روده‌ها برای کمان و جز آن تابد. آنکه شغلش تابیدن زه و تهیه کردن رشته تافته از روده گوسفند و حیوانات دیگر است. فرهنگ معین: کسی که شغلش تابیدن زه و تهیه کردن رشته تافته از روده گوسفند و حیوانات دیگر است.

کار این صنف همان‌گونه که از نامش پیداست پاک کردن روده بز، گاو و گوسفند است که

کاربردهایی چه در قدیم و چه در زمان حال دارد که عمده‌ترین آن‌ها عبارت است از: تهیه زه در تیر و کمان، حلاجی پنبه، پشم و کرک، زیلوبافی، رشته‌های غربال، آلات موسیقی مثل طبل و دهل، دسته تار، سه‌تار، ویولن، سنتور، چنگ و عود، قانون، رباب، تنبور و کمانچه. از روده‌ٔ گاو اغلب برای غلاف سوسیس و کالباس استفاده می‌شود. با توجه به قدمت استفاده بشر از تیر و کمان و آشنایی وی با موسیقی که به چندین هزار سال پیش باز می‌گردد، قدمت آشنایی بشر با روده پاک‌کنی نیز مشخص می‌شود. این صنعت هرگز کهنه نمی‌شود و هر روز استفاده‌کنندگان این محصول چه داخلی و چه خارجی افزایش می‌یابند. کاربردی که این صنعت در حوزه پزشکی و برای تهیه نخ بخیه دارد، موجب شده است که از دیرباز شرکت‌هایی برای سرمایه‌گذاری وارد کشور ایران شوند. کشورهای آلمان، فرانسه، اسپانیا و کشورهای اسکاندیناوی همچنان از مشتریان عمده محصول زهتابی ایران به‌شمار می‌آیند. در حدود ۷۰ سال پیش مهاجرانی از کشور شوروی که در ساختن روده و زهتابی کردن و آماده‌کردن برای گوشت سوسیس و کالباس تخصص داشتند به ایران آمدند و از روده گوسفند و بز برای صدور آن به خارج از کشور برای روکش سوسیس استفاده کرده و ساخت آن را به کارگرانی که در ساخت زه مهارت داشتند، آموزش دادند. ساخت روده به‌وسیله دست و با استفاده از چوب خیزران که دارای لعاب ویژه‌ای است انجام می‌گرفت و با برداشتن یک پوست داخلی و یک پوست خارجی روده را به‌حالت روکش آماده برای پرکردن گوشت مهیا می‌کردند. روده گوسفند و بز به‌شکل یادشده و به‌صورت مادهٔ اصلی ابتدا به شوروی و سپس به آمریکا و آلمان غربی صادر می‌شد. در این کشورها، روده با قطر ۱۲ تا ۳۰ میلی‌متر ابتدا به‌شکل دستی و سپس با دستگاهی شبیه کولیس مکانیکی کالیبره و از آب پر می‌شد. پس از آن کالیبرها را جدا کرده و آماده پرکردن گوشت به‌وسیله ماشین‌های گوشت‌پرکنی می‌کردند. بعدها چون هزینه کارگر در کشورهای اروپایی گران بود، شخصی به‌نام «این‌هایمر» از کشور آمریکا به ترکیه و ایران مسافرت کرده و کالیبره‌کردن روده گوسفند و بز را به کارگران ایرانی آموزش داد، تا از آن پس روده به طریقی کالیبره‌شده بر اساس استاندارد بین‌المللی به‌دست مصرف‌کنندگان برسد. کارگران ایرانی در کالیبره‌کردن روده چنان معروف شدند که بعضی از آن‌ها به خارج از کشور و به کشورهای غربی رفته و در آنجا مشغول به کار شدند. جنس روده ایران و کیفیت و مرغوبیت نوع کار آن باعث رونق بسیار این کالا شده و خریداران خارجی ترجیح می‌دادند روده ایران را خریداری کنند و بدین‌طریق ارز قابل‌توجهی به کشور وارد می‌شد. علاوه‌براین، هزاران کارگر ایرانی از این راه امرار معاش می‌کردند. کشورهای غربی از سال‌ها قبل درصد تهیه و ساخت روده مصنوعی برآمدند و با ساخت آن تصور می‌کردند می‌توانند روده مصنوعی را جایگزین روده طبیعی کرده و با گرانی آن مبارزه کنند، اما چندان موفقیتی به دست نیاوردند.^۱ در آرشیو

1. www.smtnews.ir/.../13672-بازخوانی-صنعت-روده‌پاک-کنی-از-.html
دیروز-و-امروز-روده

- ملی ایران، بخش مدارک بانک رسا، در حال حاضر با درج عبارت روده در قسمت اسناد به ۱۷۲ عنوان فهرست، با ترکیب عبارت روده به علاوه زهتاب ۷ عنوان، عبارت زهتاب ۳۰ عنوان و واژه زهتابی ۸ عنوان فهرست ثبت شده که تعدادی از این عناوین به قرار زیر است:
- بخشنامه‌های ترقی مالیات روده و میزان دریافت مالیات حیوانات ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ ش.
 - طرح قانون انحصار روده و تمبر، رسیدگی به پیشنهاد یک شرکت آمریکایی درباره تصدی صادرات روده ایران ۱۳۰۷ - ۱۳۰۸ ش.
 - صادرات روده به خارج از ایران ۱۳۱۲ ش.
 - تقویم عادلانه روده‌های صادراتی به هامبورگ ۱۳۱۲ ش.
 - پیشنهادات شرکت‌های اشکودا و زیمنس در خصوص تأسیس کارخانه چراغ برق در تهران در قبال صدور روده به آلمان ۱۳۱۳ ش.
 - بخشنامه: درج درآمدهای تمبر الصاقی به گواهینامه‌های صادره اداره بهداشتی جهت روده و پوست ۱۳۱۵ ش.
 - پرونده‌های روده‌های قاچاق توقیف‌شده بین راه اصفهان و تهران ۱۳۱۶ ش.
 - صادرات روده به انگلستان و اصول مربوط به جریان بازرسی‌های بهداشتی و صدور گواهینامه دامپزشکی مواد حیوانی ۱۳۱۶ ش.
 - شکایت بازرگانان مشهد راجع به تنزل بهای تیماج^۱ و روده ۱۳۱۷ ش.
 - ساخت کارخانه روده‌سازی در یزد و هشدار اداره دامپزشکی به عاملان جهت اتمام ساختمان ۱۳۱۷ ش.
 - مشکل انحصار تجارت روده در رابطه با تجار عثمانی ۱۳۲۸ ق.
 - تلگراف وزیر مالیه به حکام جهت فروش روده مرغوب به صف زهتاب ۱۳۲۸ ق.
 - مکاتبه سفارت ایتالیا و اطیش: تقاضای صدور جواز حمل روده، رسیدگی به طلب یکی از اهالی از یک تبعه انگلیس ۱۳۲۸ ق.
 - عایدات دولت بابت روده ذبایح و متعلقات آن و مداخله تبعه روسیه در این زمینه بر اساس قرارداد منعقد با قصاب‌ها ۱۳۲۸ ق.
 - شکایت به سفارت انگلیس در مورد معامله و پیش‌خرید روده توسط کارکنان انگلیسی ۱۳۲۸ ق.
 - امور مربوط به اداره ذبایح آذربایجان مبنی بر تقاضای سالار ملی جهت حمل روده به خارج ۱۳۲۹ ق.
 - امور اداره ذبایح گیلان شامل واردات نمک مخصوص، امتناع اتباع خارجی از تحویل روده، پرداخت حقوق کارکنان اداره مذکور ۱۳۲۹ ق.

۱. تیماج: چرم دباغی‌نشده:

- تقاضای تغییر مکان کارخانه روده ذبایح به دروازه حضرت عبدالعظیم ۱۳۲۹ق.
- مخارج اداره ذبایح خراسان و گلپایگان بابت عمل روده و پوست بره ۱۳۲۹ق.
- سوادنامه شیخ خزعل به پیشکار مالیه خوزستان در مورد میزان عایدات روده ذبایح ۱۳۲۹ق.
- دستور اجرای مصوبه مجلس در جمع‌آوری روده توسط مأمورین دولتی در ملایر و اجبار صنف قصاب به تحویل آن ۱۳۲۹ق.
- وضعیت تجارت روده در خراسان ۱۳۳۰ق.
- اعتراض عده‌ای از قصاب‌ها نسبت به اخذ مالیات روده و ذبایح از آنان ۱۳۳۱ق.
- پیشنهادات تجارتخانه روده‌چی در مورد انجام کارهای مطبوعاتی و تنظیم تعرفه عمومی ادارات مربوطه به اداره کل آمار ۱۳۳۱ق.

همچنان‌که اشاره شد، صنعت زهتابی موجب حضور شرکت‌های خارجی در کشور ایران شد و چه بسا رقابت‌های این کمپانی‌ها برای در دست گرفتن امور مربوط به خرید و ساخت و پرداخت و صادرات روده، پیشنهادات فراوانی را از دولت ایران در پی داشت. سند زیر نمونه‌ای برای پیشنهاد یک شرکت آمریکایی است:

پیشنهاد کمپانی متحده صادرات و واردات اتلینگر در اتازونی امریکا به مقام منیع وزارت جلیله مالیه: طهران - ایران، تاریخ ۴ مه ۱۹۲۹ ... اگر تمام روده‌هایی که به‌مصرف قیمت پرکردن می‌رسند به‌همان نحو که شرح داده شد تهیه شوند و هر روز روده یک کلاف جداگانه باشد بازار امریکا فوق‌العاده طالب آن خواهد شد البته شرط عمده آنست که روده سفید و تازه و خوشبو و کاملاً نظیف و پاک باشند و سوراخ یا نواقص دیگری نداشته باشند.

و در بخش دیگری آمده است:

کمپانی ما یک کمپانی درجه اول آمریکایی است که تمام روده‌های ایران را که شما کاملاً قصد انحصار آن را دارید و می‌توانید با نظافت و حفظ‌الصحه آماده فروش بنمایید بفروش برساند، به‌طوری‌که در نزد اداره فلاحت امریکا (شعبه حرفه محصولات حیوانی) مطلوب واقع شود ... چهل و پنج سال است کار ما فروش روده‌های اعلای کلیه ممالک دنیا می‌باشد و جز این رشته کار دیگری نداریم، مقصود این است که در تمام این مدت کار ما معامله روده بوده است که برای قیمت پر کردن به‌کار می‌رود. در این سنوات به همه قسم مشکلات دعوایی دچار شده ولی مقاومت کرده‌ایم و در نتیجه اطلاعات خوبی در این رشته تحصیل نموده‌ایم و در هر نقطه عالم که دیده‌ایم کوچکترین علاقه برای توسعه این رشته هست ما خود علاقمند شده و اشتغال کرده‌ایم ... (ساکما، ۲۲۵۴۶/۲۳۲).

اسناد موجود در آرشیو ملی ایران نشان از حضور چندین شرکت خارجی در ایران دارد که از جمله آنان می‌توان به این موارد اشاره کرد: شرکت قره‌گوزیان با ملیت آمریکایی (ساکما،

۸۰۸۳/۳۶۰، ۷۷۹۲/۳۶۰، ۸۲۱۶/۳۶۰، ۱۷۲۸/۲۹۰) که مهران طبیبیان رئیس کل آن در ایران بود؛ شرکت هوپان با ملیت ترکیه‌ای که صاحبان آن داود ملکونوویچ هوپان و کارکین آقوپوویچ هوپان (در اسناد به شکل کاراکین، گاراگین و گارگین نیز ذکر شده است) موسوم به هوپان‌ها (ساکما، ۶۴۵۹۴/۲۹۸) بودند و «تجارتخانه اورام پانایوط اوغلی و شرکاء» (ساکما، ۹۰۲۹/۳۶۰) با ملیت ترکیه، شرکت روسی شرق که رئیس هیئت مدیره آن را «سومولون آبراموویچ نودل» (ساکما، ۶۴۵۹۵/۲۹۸) به عهده داشت. هر چند رد پای خارجیانی با ملیت‌های دیگر نیز که برای معامله روده وارد ایران شده بودند در اسناد قابل مشاهده است که می‌توان به این موارد اشاره کرد: موسیو مریکای یونانی (ساکما، ۲۰۷۸/۳۶۰) مستر لوییس انگلیسی (ساکما، ۶۱۵۶/۳۶۰، ۶۶۲۸/۳۶۰، ۷۲۳۳/۳۶۰، ۸۱۹۳/۳۶۰)، مستر دوسی (Mr.Dussi) تبعه ایتالیا (ساکما، ۵۲۳۳۱/۲۴۰) و تعداد زیادی از اتباع روس مثل زینل اوف و میکائیل خان. شاید تعداد شرکت‌های خارجی که برای این معامله پر سود اقدام به حضور در ایران و انعقاد قرارداد با صنف زهتاب و قصاب کردند، بیش از این نیز بوده است. این کمپانی‌ها معمولاً یکی از اتباع ایرانی را که از تجار سرشناس محسوب می‌شد به عنوان نماینده خود انتخاب می‌کردند و این نمایندگان وکیل تام‌الاختیار شرکت مزبور در انعقاد قرارداد با صنف روده پاک‌کن و قصاب، پیدا کردن مشتری، انجام معامله و نحوه پرداخت حق الزحمه و سایر وجوه محسوب می‌شدند (ترابی‌فارسانی، ۱۳۸۴، ص ۴۸)؛ برای مثال تجارتخانه آمریکایی قره‌گوزیان که در اسناد به شکل قراگزیان و قره‌گزیان نیز از آن اسم برده شده است، مشهدی غفارتاجر تبریزی را به عنوان نماینده و وکیل تام‌الاختیار خود در تهران برگزیده بود (ساکما، ۸۲۴۲/۳۶۰) و میکائیل برخورداریان (بارخورداریانس) نیز نماینده این تجارتخانه در قزوین محسوب می‌شد (ساکما، ۱۸۲۹/۳۶۰) یا پطرس خان آبراهامیانس ملقب به مدیرالصنائع، نماینده تجارتخانه داوود هوپان (دیوید هوپان) بود (ساکما، ۸۴۸۷/۳۶۰)، علی اکبر آقا تبریزی نماینده تجارتخانه اورام پانایوط اوغلی و شرکا محسوب می‌شد (ساکما، ۹۰۲۹/۳۶۰). عمده تاجران روده که در اسناد موجود در آرشیو نام آن‌ها آمده است عبارتند از: نایب حسین (مقرب‌الخاقان نایب‌حسین تاجر روده) (ساکما، ۳۹۲۹/۳۶۰)، حاجی کاظم صدیق‌التجار (ساکما، ۵۲۳۳۱/۲۴۰)، مشهدی غفار زهتاب تاجر روده (ساکما، ۹۰۱۲/۳۶۰) و عمده‌التجاروالاشراف کربلایی علی تاجر شیروانی (ساکما، ۷۴۷۸/۳۶۰).

در آن زمان تجارت‌خانه‌های ایرانی نیز که عمده فعالیت‌شان بر تجارت روده متمرکز بود مشغول فعالیت بودند که از جمله آن‌ها می‌توان به «تجارتخانه حاج علی اکبر و شرکاء» (ساکما، ۲۰۷۸/۳۶۰)، «تجارتخانه کاشفیه» یا «تجارتخانه حاجی محمد اسماعیل کاشف و برادران» (ساکما، ۶۶۲۸/۳۶۰) اشاره کرد. مدیریت این تجارتخانه زمانی با حاجی محمد اسماعیل و

زمانی نیز با میرزاغلامحسین خان کاشف فرزند آقا محمدابراهیم تاجر کاشانی بود که به همراه برادرانش میرزا علی اکبر و میرزا علی اصغر به رتق و فتق امور تجارتخانه می پرداختند. برخی از تجار نیز اقدام به تأسیس تجارتخانه در خارج از ایران کرده بودند که از آن جمله می توان به «تجارتخانه برادران اسدالله زاده اصفهانی» در بادکوبه (باکو) اشاره کرد (ساکما، ۴۸۸۵۸/۲۴۰). نابسامانی اوضاع سیاسی و اجتماعی کشور، خصوصاً در سال های پایانی سلسله قاجار موجبات تزلزل اقتصادی فراوانی را فراهم آورده بود و خواه ناخواه اصناف نیز یکی از قربانیان این بحران بودند و در بین اصناف، صنف زهتاب یا روده پاک کن که بنابر ماده اصلی کار که همان روده گاو و گوسفند بود و کالایی فسادپذیر محسوب می شد، متحمل خسارات فراوانی می شدند که به عنوان نمونه به بخشی از یک سند که سواد عرض حال تجار روده به تاریخ ۱۲۹۹ است اشاره می شود:

... در خلال مدت جنگ بین المللی به واسطه انسداد طرق و توقف تجارت خارجه به عموم تجارت خصوصاً بفدویان که به تجارت روده اشتغال داریم خسارت فوق الطاقه وارد و قویا متصور بود که بعد از اعلان صلح عمومی و افتتاح ابواب تجارت تلافی مافات شده و آب رفته به جوی باز خواهد آمد ولی برخلاف انتظار، بحران اقتصادی و تجارتي ادامه پیدا نموده و اخیراً نیز دولت علیه ایران بنا به مقتضیات وقت حمل مال التجاره از سرحدات شمال را غدغن فرمودند ... (ساکما، ۴۸۸۵۸/۲۴۰). حضور شرکت های خارجی و بیگانگانی که خود به تنهایی به کار تجارت روده در ایران می پرداختند و بعضاً از قوانین و مقررات داخلی ایران سرپیچی می کردند، موجبات ایجاد بی نظمی و اختلال در روند عادی ذبح دام در کشتارگاه ها تا صادرات آن به خارج از کشور را به وجود می آورد. همین امر موجب مداخله دولت در موضوع ذبایح و به تصویب رساندن قانونی در ۱۷ ربیع الثانی سال ۱۳۲۸ و ابلاغ آن به عموم ایالات و ولایات شد:

تلگراف از طهران به عموم ایالات و ولایات که در ۴ ماده به تصویب مجلس رسیده است: ماده اول، روده و کپون و زه متصل به روده کلیه ذبایح در تمام مملکت به عنوان مالیات متعلق به دولت است. ماده دوم، اگر محقق شود کسی بدون اجازه دولت روده و کپون و زه فروخته نصف قیمت از فروشنده دریافت خواهد شد. ماده سوم، کسانی که برای مصارف داخلی روده و زه و کپون لازم دارند در اتباع حق تقدم دارند و فقط به صنف زهتاب دو ثلث از قیمت عادلانه تخفیف داده می شود. ماده چهارم، ترتیب جمع آوری روده و زه و کپون به عهده وزارت مالیه است (ساکما، ۳۸۶۴۸/۲۹۳). در وبگاه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ماده پنجمی هم در ادامه این قانون ذکر شده که بدین قرار است: «این قانون در هر محل ده روز پس از اعلان به موقع اجرا گذارده خواهد شد» (سامانه قوانین). در ۱۸ بهمن ماه سال ۱۳۰۴ قانون مالیات روده به قرار زیر تصویب و قانون قبلی ملغی اعلام شد:

قانون مالیات روده مصوب ۱۸ بهمن ماه ۱۳۰۴ شمسی:

ماده اول: تهیه و به عمل آوردن و فروش روده و کپون و زه متصل به روده به طور مطلق در داخله مملکت آزاد و از هرگونه عوارض معاف است.

ماده دوم: پس از وضع مخارج به عمل آوردن روده و اجرت حمل و نقل و سایر مخارج تجارتي و منظور نمودن صدی ده برای منافع متصدی قیمت مسعره روده در موقع خروج از ایران مأخوذ می شود.

تبصره - هر یک از تجار که دارای روده هستند هرگاه از تاریخ تصویب این قانون تا چهل و پنج روز دیگر روده موجودی خود را به اداره مالیه اطلاع دهند اداره مالیه مکلف است معاینه نموده و منگنه کند و این نوع روده از تأدیه حق فوق معاف می باشد.

ماده سوم: نظام نامه اجرای این قانون را وزارت مالیه تنظیم خواهد نمود.

ماده چهارم: از اول فروردین ماه ۱۳۰۵ مواد این قانون به موقع اجرا گذاشته می شود و قانون روده مصوبه هفدهم ربیع الثانی ۱۳۲۸ قمری ملغی خواهد بود. این قانون که مشتمل بر چهار ماده است در جلسه هیجدهم بهمن ماه یک هزار و سیصد و چهار شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید. رئیس مجلس شورای ملی - سید محمد تدین (وبگاه قانون یار).

نمونه ای از بی نظمی ها در نامه اداره مالیات ذبایح به وزارت خارجه مشاهده می شود:

... بعضی از اشخاص اتباع خارجه هستند که متصدی کشتار گوسفند شده اند و روده را خود جمع و ضبط می نمایند و تسلیم اداره مالیات روده نمی کنند، من جمله نیکولا و عسکر گاریچی^۱ است در طهران و این فقره باعث بی ترتیبی و بی نظمی امورات ضبط روده شده است ... (ساکما، ۹۴۷۶۲/۲۴۰).

نامه ای که پیشکار مالیه رشت در تاریخ ۷ ربیع الثانی ۱۳۲۹ ق. خطاب به اداره مالیات ذبایح نوشته نیز گواه دیگری بر عملیات مداخله جویانه اتباع خارجی در تجارت روده است:

اختلال عمل روده انزلی بیشتر از شهر رشت شده و حالیه به کلی از میان رفته است زیرا چون دو نفر از قصاب های آنجا اهل بادکوبه و از اول در دادن روده امتناع کردند ... (ساکما، ۹۴۷۶۲/۲۴۰). این تجارت پرسود گاه اختلافاتی بین تجارتخانه ها یا تجار خارجی با نمایندگان سایر تجارتخانه ها یا صنف روده پاک کن و صنف قصاب به وجود می آورد که طرفین را برای ماه ها درگیر محاکم قضایی می کرد. به عنوان نمونه می توان به دو مورد که اختلاف بین مستر لوییس انگلیسی با میکائیل برخورداریان (برخورداریان) نماینده تجارتخانه قره گوزیان در قزوین بوده است، اشاره کرد:

۱. عسکر یا ارباب علی عسکر گاریچی، مقاطعه کار مسافری بین تهران و قم بود که ادعای تبعیت روسیه را داشت و زمانی هم رئیس پست راه شیراز و خوزستان بود (سپهر، ۱۳۶۸، ص ۲۰۸، ۲۷۰ و ۲۸۵).

تلگراف از قزوین به طهران، نمره قبض ۲۲۳۵، نمره تلگراف ۱۳۰، عدد کلمات ۸۸، تاریخ اصل ۲۱ سرطان، توضیحات: دولتی، تاریخ وصول ۲۱ سرطان، اسم گیرنده: عباسقلی، سنه ۱۳۳۲: وزارت خارجه از قونسولگری رسماً تقاضا نموده‌اند که پوست و روده قصابخانه قزوین در تحت نظارت کارگذاری توقیف باشد تا محاکمه لوئیس و برخورداریانس در طهران تمام شود چون نماینده لوئیس هم باجرای این مسئله راضی است موقتاً از فردای ۱۸ به اطلاع نمایندگان مشارالیهما پوست و روده مزبوره را تا زمان وصول دستورالعمل وزارت جلیله توقیف نمود و از قرار اظهار قونسولگری اجرای این مسئله از جنرال قونسولگری با وزارت جلیله هم مذاکره شده است. ۱۷ شهر شعبان (ساکما، ۶۱۵۳/۳۶۰).

نمونه دوم:

سواد مراسله سفارت آمریکا نمره ۲۰۳ مورخه ۳ نوامبر ۱۹۲۳: سواد مراسله سفارت امریکا، حضرت اشرف آقای ذکاءالملک وزیر امور خارجه (کمپانی ا.ام. قره‌کوزیان) به این سفارت شکایت کرده است از اینکه قصابان قزوین با (میکائیل برخورداریان) نماینده کمپانی کنترات بسته‌اند که روده و پوست کشتار خود را به کمپانی فروخته و شانزده ماه دیگر موعد انقضاء کنترات باقی مانده و اخیراً وزارت داخله سلاخ‌خانه شهر را به میرزاالبوطالب واگذار کرده و مشارالیه به‌تنهایی حق فروش گوشت دارد و مباشرین قصاب‌ها دیگر نمی‌توانند روده و پوست به کمپانی قره‌کوزیان بدهند. سفارت آمریکا، سواد مطابق سواد است (ساکما، ۹۳۰/۳۶۰).

وجود اختلاف بین تجارتخانه‌های خارجی و داخلی موجب شد که در سال ۱۳۴۱ ق. تعدادی از این تجارتخانه‌ها گرد هم آیند و با یکدیگر توافقاتی به‌عمل آورند تا بتوانند همگی از این تجارت پرسود به یک نسبت بهره‌مند شوند، متن این توافق‌نامه عیناً به‌قرار زیر است:

توضیح آنکه در تاریخ غره ذی‌قعدة الحرام یکهزار و سیصد و چهل و یک هجری مطابق ۱۶ جون افرنجی قرارداد ذیل که مشتمل بر دوازده ماده است فیما بین آقایان مفصله‌الاسامی و العناوین ذیل منعقد و ممضی گردید و متعاهدین ملتزم گردیدند که مطابق احکام این قرارداد رفتار نمایند: تجارتخانه قره‌کوزیان به نمایندگی آقا غفار آقا تاجر تبریزی، تجارتخانه داود هویان به نمایندگی موسیو پطرس مدیرالصنایع، تجارتخانه اورام پانایوط اوغلی و شرکاء به نمایندگی آقا علی‌اکبر آقا تبریزی، تجارتخانه کاشف و برادران به نمایندگی آقا میرزا غلامحسین خان کاشف.

۱- مدت این قرارداد از تاریخ فوق لغایت سه سال تمام قمری خواهد بود و بعد از انقضاء این مدت در صورت رضایت متعاهدین تجدید یا تعدیل آن ممکن خواهد بود.

۲- نظر به اختلافاتی که فیما بین متعاهدین راجع به خرید روده قصابخانه طهران و زاویه مقدسه و شمیرانات تاکنون به‌واسطه فقدان یک ائتلاف ثابت حاصل شده بود متعاهدین اربعه ملتزم شدند:

الف- کلیه روده حاصله از قصابخانه طهران و زاویه مقدسه شمیرانات را در تمام مدت این قرارداد به پنج سهم تقسیم نموده دو سهم نصیب تجارتخانه قره‌گوزیان و سه سهم آن بالمساوی فیما بین سه نفر متعاهدین دیگر تقسیم گردد.

ب- قیمت روده قصابخانه و بیعانه قصاب از این تاریخ به بعد به تصویب اکثریت متعاهدین در مواقع مقتضیه معین و متعاهدین بدون تخلف به قیمت مزبور خریداری نمایند.

تبصره: تصویب متعاهدین راجع به قیمت باید کتبی و در چهار نسخه ممضی به امضای اکثریت متعاهدین باشد، توضیح: هر گاه در حین اجرای این قرارداد اختلافاتی در نظریات متعاهدین یا وکلاء رسمی آن‌ها تولید شود مشارالیه می‌توانند قضیه مختلفیه را به یک حکم مشترک رجوع نمایند.

پ- خرید روده قصابخانه به کلی آزاد و هر یک از شرکاء می‌توانند در صورت امکان مطابق ماده (ب) روده هر یک از قصاب‌های آزاد را به مسئولیت خود خریداری نمایند مشروط به اینکه اقدام در جلب قصابانی که در تحت معامله سایر متعاهدین هستند ننمایند.

۳- هر یک از متعاهدین هرگاه در نتیجه محاسبه در آخر هر ماه از کل روده تحویلی خود اعم بابت قصابخانه طهران یا زاویه مقدسه و شمیرانات اضافه بر سهم خود روده برده باشد باید مقدار اضافه را به متعاهد یا متعاهدینی که از سهم خود کمتر برده تسلیم نموده قیمت آن را الی انقضای سال اول از قرار یک رشته لشی دو قران و یک عباسی مطابق قبض رسید دریافت دارد و از سال دوم به بعد قیمت مزبور به موجب قرار متعاهدین معین خواهد شد. تبصره: متعاهدین ملتزمند بعد از امضای این قرارداد هر یک دفتر مرتب برای تحویلی روده یومیه خود از قصابخانه تشکیل داده و کمیسیون متعاهدین یا وکلاء رسمی آن‌ها می‌توانند در مواقع لازمه به دفتر مزبوره رجوع نمایند.

۴- کلیه خسارات یا منافع حاصله از معامله با قصاب به عهده متعاهدی است که به اسم خود معامله را نموده و مربوط به سایرین نیست.

۵- در آخر مدت هرگاه متعاهدین نخواستند این قرارداد را ادامه دهند ملتزمند به تناسب سهام خود قصاب‌های کنطرات [کنترات] شده را تقسیم نمایند به طوری که هر یک از متعاهدین هر عده قصابی را که در موقع انعقاد این قرارداد در دست دارند داشته کم و کسر آن را به رضایت همدیگر تقسیم نمایند.

۶- هر یک از متعاهدین از شرایط فوق بهر نحو یا مقدار تخلف نمایند ملتزمند مبلغ دو هزار تومان مجاناً و بلاعوض به سایر متعاهدین به عنوان خسارت بپردازد. در مورد تجارتخانه قره‌گوزیان جریمه مزبور به چهارهزار تومان بالغ است. تبصره: اجراء این ماده مستلزم فسخ قرارداد است ولی متعاهدین می‌توانند قرارداد ثانوی به رضایت همدیگر منعقد سازند.

- ۷- متعاهدین ملتزمند که از هر حیث و هر جهت منافع همدیگر را محفوظ بدارند.
- ۸- هر گاه یک یا چند نفر اشخاص خارجی جهت خرید روده قیام نمایند متعاهدین ملتزمند که متفقاً در دفع آن بکوشند. در صورتی که معلوم شود خریدار یا خریداران جدید به تحریک یکی از متعاهدین قیام نموده تحریک کننده ملتزم است هر مجازاتی را که سایر متعاهدین درباره او معین نمایند قبول و تحمل نماید.
- ۹- متعاهدین یا نمایندگان رسمی آن‌ها ملتزمند که لااقل هر پانزده روز یک مرتبه تجمع نموده راجع به جزئیات این قرارداد به ترتیب خرید روده و تعیین قیمت روده و تکلیف قصاب و زهتاب مذاکره و نتیجه را در دفتر مخصوص جلسات ثبت و امضاء نمایند.
- ۱۰- صورت کلیه قصاب‌هایی را که تاکنون خریداری کرده‌اند متعاهدین متقبلند به همدیگر داده و به این قرارداد ملحق نمایند.
- ۱۱- متعاهدین متقبلند که روده حاصله از کشتار قصابانی که به دو یا بیشتر آن‌ها روده مسلم فروخته‌اند به تناسب معامله‌ای که کرده‌اند دریافت نمایند تا مطالبات آن‌ها خاتمه پیدا کند.
- تبصره: از تأدیه روده قصابان مشترک باید از طرف طلبکاری که در تاریخ انعقاد این کنترات روده نمی‌برد دوستانه داده شود، در صورت استتکاف قصاب از قرارداد دوستانه طلبکار مزبور باید از مجاری قانونی به هر نحو که صلاح می‌داند حقوق خود را ثابت و استرداد نماید.
- ۱۲- هر یک از متعاهدین ملزم است که شش ماه قبل از انقضای مدت این قرارداد تمایل خود را نسبت به ادامه این قرارداد یا نه فسخ آن کتباً به سایر متعاهدین اطلاع دهد.
- توضیح ۲ از ماده (ب): هر یک از متعاهدین یا وکلاء رسمی آن‌ها می‌تواند در مورد قصابان معتبر خود که قبل از این تاریخ سالیانه لااقل دو هزار رشته روده توانسته است تحویل نماید برای رجحانیت قصابان مزبور با سایرین در مواقع مقتضیه الی صد دینار اضافه بر قیمت والی ربع اضافه بر بیعانه مصوبه متعاهدین اعطا نماید ولی در مورد قصابان معتبری که در بیع سایر متعاهدین می‌باشند باید فقط قیمت و بیعانه مصوبه را بدهد. این قرارداد در چهار نسخه نزدیکی از متعاهدین ضبط است.
- امضای اشخاص: عبدالغفار، مهر آقا علی اکبر تبریزی، غلامحسین، ام. طیبیان (به لاتین) و نماینده قره‌گوزیان (ساکما، ۹۰۱۲/۳۶۰).

رقابت شرکتهای خارجی بر سر کسب منفعت بیشتر موجب مداخله دولت و انحصاری کردن صنعت زهتابی شد و البته این مسئله نارضایتی ارباب این فن را در پی داشت. در حدود سال‌های ۱۳۲۹ و ۱۳۳۰ ق. عریضه‌های بسیاری چه به صورت انفرادی و چه به صورت گروهی از طرف صاحبان این حرفه به مجلس شورای ملی نوشته شده که خود حاکی از اعتراض به

انحصاری کردن صنعت روده پاک‌کنی است که در اکثر نقاط کشور از جمله همدان، ملایر، اراک، خراسان، نهاوند، تهران، کرمانشاه، اصفهان، گیلان، آذربایجان، مازندران، استرآباد، کردستان، قم، کاشان، لرستان، خوزستان و کرمان، عده بسیاری را به خود مشغول داشته بود. متن یکی از این عریضه‌های انفرادی از طرف شخصی به‌نام احمد در تاریخ ۱۳۲۹ ق. به‌قرار زیر است:

مدت سی و دو سال است که بنده شغل و کسبم در طهران روده‌سازی بوده و با عده اهل و عیال از این عمل تحصیل معاش می‌نمودم، حال مدت یکسال و نیم است که دولت علیه روده را ضبط می‌نماید و چاکر از شغل خود به کلی دست کوتاه و سرگردانم. چاکر تصور می‌کردم دولت علیه این چاکر را به شغل خود مشغول خواهد کرد، تا حال به مقصود نایل نشده‌ام، بیشتر از این طاقت بیکاری و سرگردانی را ندارم. استدعا از وکلای محترم می‌شود قراری در این عمل داده شود که مرفه‌الحال با جمعی عیال اطفال مشغول دعاگویی باشم. منتظر جواب شافی هستم (ساکما، ۹۴۷۶۲/۲۴۰)

و نمونه دیگر در همین سال مربوط به عریضه گروهی از زهتابان بدین قرار است:

... وکلای محترم را به حرمت تمام انبیاء و اولیاء و به وجدان تابناکشان و به هرچه که در عالم در نزد ایشان عزیز و محترم است قسم می‌دهیم که ترحم و تفضل فرموده به عرایض چاکران رسیدگی فرموده یا کسب چاکران را به خود چاکران واگذار فرموده قیمت روده را هم به قسمی که فروخته‌اند از چاکران دریافت فرمایند یا اینکه تکلیف و کسبی به جهت چاکران مقرر فرمایند که از آن ممر معیشت نموده دعاگو باشیم و البته تمام شده به تکی مبتلا شده‌ایم (ساکما، ۹۴۷۶۲/۲۴۰).

یکی از پیامدهای انحصاری کردن صنعت روده پاک‌کنی توسط دولت، شکل‌گیری پدیده قاچاق این محصول بود. در همین فهرست نامه‌ای با مهر اداره مالیات ذبایح به تاریخ ۱۳ جمادی‌الآخر مطابق ۳۱ برج جوزای ۱۳۲۹، به مقام وزارت مالیه نوشته شده که شاهی بر این مدعاست:

مقام منبع وزارت جلیله مالیه، چون بعضی از زهتابان و تجار در طهران روده ذبایح را خریداری و به‌طور مخفی ساخته می‌فروشند و این جنس مال دولت است. مستدعی است امر و مقرر فرمایند اداره نظمیه دو نفر پلیس یا ژاندارم مخصوص این اداره معین نموده اعزام دارند که دائماً در اداره بوده با مفتش اداره ذبایح همه اوقات در گردش باشند تا در نقطه‌ای که روده قاچاق کشف شود توقیف نمایند (ساکما، ۹۴۷۶۲/۲۴۰).

از جمله مشکلات دیگری که بر سر راه گسترش و رشد این صنعت در کشور وجود داشت، شیوع بیماری‌های دامی بود که موجب تعیین مقررات ویژه‌ای از طرف مشتریان بازارهای

جهانی برای این کالا بود. در ۱۶ خرداد سال ۱۳۰۸، وزارت فلاح و تجارت و فوائد عامه با موافقت وزارت داخله، ضمن نامه‌ای به هیئت وزرا چنین نوشته است:

به‌طوری که مستحضرید تجارت روده یک رشته مهم تجارت خارجی ایران را تشکیل تواند داد. متأسفانه به‌واسطه عدم توجه در داخله و تولید بعضی محظورات خارجی این قسمت از تجارت مملکت نتوانسته است مقام شایسته را احراز نماید. اخیراً نیز به‌واسطه شیوع خبر امراض حیوانی مشکلات جدیدی به‌جهت صدور روده فراهم و دول خارجه ورود این متاع را به مملکت خود تابع مقررات و تحدیداتی قرار داده‌اند از جمله دولت امریکا به‌موجب حکم نمره ۳۰۵ مورخه اول دسامبر ۱۹۲۷ (۱۰ آذر ۱۳۰۶) روده‌های خارجی را در صورتی اجازه ورود می‌دهد که از مأمورین صلاحیت‌دار مملکت صادرکننده دارای اجازه‌نامه مخصوص بوده باشند مشعر بر اینکه روده‌های مزبور از حیوانات صحیح‌المزاج اخذ گردیده و معاینات بیطاری قبل و بعد از ذبح حیوانات مزبور به‌عمل آمده و کاملاً تمیز و بی‌مرض تشخیص داده شده‌اند. چون قسمت عمده روده‌های ایران به امریکا می‌رود در بدو اجرای این حکم اقدامات لازمه به‌عمل آمد که استثنائاً مقداری روده که قبل از صدور حکم مزبور از ایران حمل شده پذیرفته شوند ... اکنون صادرات روده ایران به امریکا تقریباً می‌توان گفت محدود به قسمی است که از ایران بدواً به ممالک دیگر مخصوصاً آلمان رفته و از آنجا پس از ضدعفونی شدن و تغییر ظرف به‌طرف امریکا فرستاده می‌شود و پر واضح است که این ترتیب موجب تنزل قیمت روده در ایران و استفاده‌بردن دست‌های واسطه از این تجارت می‌باشد و متضمن ضرر مملکت است و به‌علاوه فرستادن روده به‌سایر ممالک نیز مطیع ترتیبات مخصوصی است که طبعاً در تخفیف صادرات این متاع مؤثرند از جمله به‌طوری که شیده می‌شود ورود روده به خاک شوروی در صورتی اجازه داده می‌شود که دارای تصدیق طبیب بیطار شوروی بوده باشد ... (ساکما، ۲۴۰/۲۲۵۴۶).

اکنون پس از گذشت سال‌ها، هنوز محله‌ای به همین نام در تهران وجود دارد. محله زهتابی جزو زمین‌های جنوبی وصفنارد و در غرب قلعه‌مرغی است. این محله در امتداد مسیر راه آهن تهران-جنوب شکل گرفته است. محدوده محله از شمال به راه‌آهن، از جنوب به بزرگراه شهید چراغی (جوانه)، از غرب به بزرگراه آیت‌الله سعیدی و از شرق به خیابان تقوایی (زمزم) و مهران می‌رسد. زمین‌های وصفنارد و توابع آن از مراکز ساخت کوره‌پزخانه‌ها در حاشیه جنوب و جنوب‌غربی تهران بوده است. بخشی از زمین‌های زهتابی نیز که جزو وصفنارد محسوب می‌شده چنین وضعیتی داشت، این محدوده همچنین محلی برای پرورش دام بود و هم‌اکنون نیز تعدادی از گاراژهای محل نگه‌داری دام وجود دارد. در این محدوده کارخانه‌هایی با مشارکت کشورهای خارجی به‌خصوص کشور آلمان وجود داشت که به کار روده پاک‌کنی و

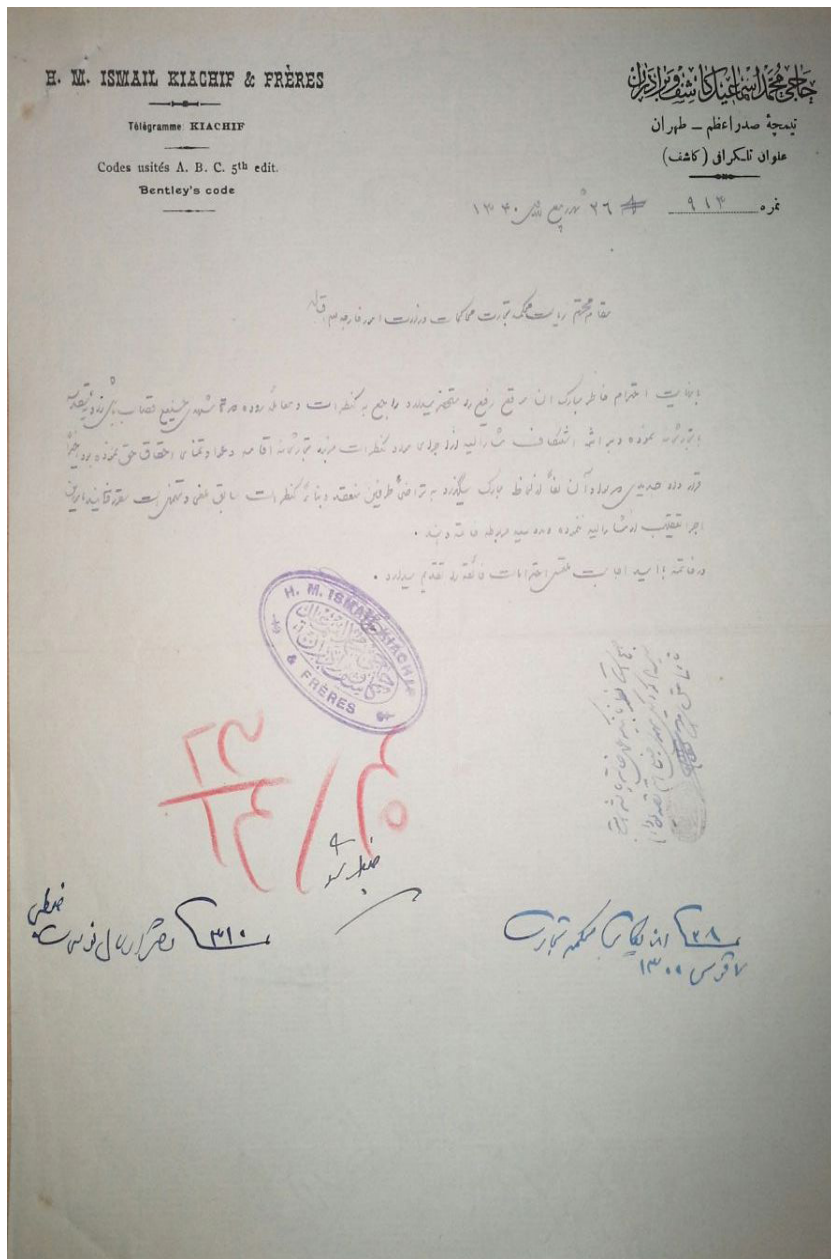

پوستی مشغول بودند. آخرین کارخانه زهتابی در سال ۱۳۴۸ در این محله تعطیل شد. در زیر تصویر دو فهرست که یکی مربوط به «تجارتخانه حاجی محمداسماعیل کاشف و برادران» و دیگری مربوط به «شرکت تجارتي واردات و صادرات روس و ایران» موسوم به «شرکت شرق» است، به عنوان نمونه قرار داده شده است.

نتیجه گیری:

نتایج بررسی بخش اعظمی از اسناد موجود در آرشیو ملی کشور که مربوط به صنعت روده پاک کنی یا همان زهتابی می شود بیانگر این واقعیت است که هرچند از دیرباز ایرانیان با این حرفه آشنا بوده اند و صنعت زهتابی در مناطق بسیاری از کشور رواج داشته و عده ای را به خود مشغول داشته است، اما به دلیل اوضاع نامطلوب اقتصادی و بحران های گاه و بیگاه سیاسی که گریبان گیر کشور می شد، این صنعت نیز دستخوش افت و خیزهای فراوانی شد و صاحبان این حرفه از این فراز و نشیب ها مصون نبوده اند. کشور ایران همواره عرصه حضور بیگانگانی بود که به خوبی به اهمیت این صنعت واقف بودند و از مشتریان طراز اول آن محسوب می شدند. بیگانگان در کلیه مراحل خرید، پرداخت و صادرات روده نقش مهم و اساسی داشتند و البته با صادرات آن هر ساله مقداری از ارز مورد نیاز کشور تأمین می شد.

سند شماره یک: «تجارخانه حاجی محمد اسماعیل کاشف و برادران» به ریاست محکمه تجارت و وزارت امور خارجه راجع به انعقاد کتترات جدید با مشهدی حسینعلی قصاب‌باشی زاویه مقدسه در زمینه روده و لغو کتترات قبلی، درخواست منع تعقیب نامبرده ۱۳۴۰ق: ساکما، ۹۰۱۲/۳۶۰

113

Д О Г О В О Р

طهران - مورخه نهم (۹) ماه زادويه مكتهار
 و شهيد و بهت و شش سيمي
 ما ايشا عكيدگان ذيل - از يك طرف سولومون
 آبراموچ بود ل رئيس هيكته مد بره شركت تجاري
 واردات و صادرات روس و ايران (شرق)
 و آستانه لاطن طو هيكته مد بره مژبوره بنام عكيدگان
 شركته مد كوره (كه من بعد بهت اختصار د
 اين قرارداد موسوم بشق خواهد بود) - و
 از طرف ديكر اتباع دولت جمهوري تركيه - داويد
 ملكو نوچ هووان و كاركن آمو نوچ هووان
 كه هووانها موسوم خواهند بود اين قرارداد
 را با شرايط ذيل فيما بين خود منعقد نموديم.
 (۱) شرق خريد اري فيما بين از هووانها و
 مشا را الهيم نميگيرد و شد بشق مد اري ملكو نوچ
 رشته رود ۵ نكي ساخته شده كوستند و بزرگ
 و مسا دل پا نمكند د كيان كوستند را با شريط
 تحويل آن د ر طرف مد تاشا نيزه ماه كه ايند
 آن از ماه فوريه ۱۹۲۶ خواهد بود
 نيمه - مد اري تحويلي رود ۵ بزرگ
 بايد از ايران مدتي يست و
 پنج مجموع مد اري رود ۵ كه شرق
 از هووانها تحويل ميگيرد
 به شريتا شد
 ۲) هووانها ملقم و ميشهد فيما شد كه مد اري
 مفره رود را به ترتيب ذيل تحويل و تسليم -
 شرق بايد مد اري ۲۰۰۰۰۰ (شصد هزار) رشته
 د ر طرف شش ماه اول مدت اين قرارداد با تسا
 و مساوي شهر و مسا دل ۴۰۰۰۰۰ (چهار صد هزار)
 رشته د ر طرف شش ماه دوم مدت اين قرارداد
 با تسا طساوي شهر و مسا دل ۳۰۰۰۰۰ (شصد هزار)
 رشته الباقي د ر طرف چهار ماه اخير مدت
 قرارداد با تسا طساوي شهر و تحويل و
 تسليم مد اري مفره كيان بايد د ر طرف و اري
 (تريستو تيساج) پوچكو.

گ. تهران. Тысяча девятьсот двадцать
 шестого года Января 9 дня. Мы, нижеподпи
 савшиеся, с одной стороны Правление Рус-
 ско-Персидского Импортно-Экспортного
 Торгового Общества "ШАРК" в лице Членов
 Правления: НОДЕЛЬ Соломона Абрамовича и
 АСЕФОЛЬ-МОЛЬКА в дальнейшем для кратко-
 сти именуемые - ШАРК, а с другой стороны
 коммерсанты, граждане Турецкой Респу-
 блики, ДАВИД МЕЛКОНОВИЧ и НАРЕГГИ АКОПОВИЧ
 ХОВИАНЫ, круговой друг за друга порукой,
 в дальнейшем именуемые для краткости -
 ХОВИАНЫ, - заключили настоящий договор в
 нижеследующем:

§ 1.
 ШАРК покупает, а ХОВИАНЫ продают один
 миллион пучков готовых в мокросоленном ви-
 де бараньих и козлиных кишек и не менее
 500.000 (пятьсот тысяч) бараньих боев-
 ских синигов в обработанном виде, в тече-
 ние шестнадцати месяцев от Февраля 1926
 года.

ПРИМЕЧАНИЕ: козлиные кишки ни в ко-
 ем случае не должны превышать
 25% всего принятого ШАРКОМ от
 ХОВИАНЫ количество кишек.

§ 2.
 ХОВИАНЫ обязуются сдавать кишки сле-
 дующим образом: в течении первых шести
 месяцев не менее 300.000 (трехсот тысяч)
 пучков, вторых шести месяцев - не менее
 400.000 (четыре сотни тысяч) пучков и в
 последние четыре месяца остальные 300.000
 (триста тысяч) пучков.

سند شماره دو: قرارداد منعقدہ بین شرکت تجارتی واردات و صادرات روس و ایران (شرق) و اتباع ترکیه
 موسوم به هووانها در زمینه پاکسازی و تحویل روده ۱۹۲۶ م برابر با ۱۳۰۵: ساکما، ۶۴۵۹۵/۲۹۸

ماه اول مدت این قرارداد انجام داده شود
(۳) هوپا آنها ملتزم میباشند روده و کپان ساخته شده را مطابق مقررات و رقبه جدا گانه - که منظم باین قرارداد بود - قسمت لا یتجزای آنست و طرفین آنرا امضا نموده و در تحویل و تسلیم نمایند

(۴) برای موفقیت هوپا آنها در علی کردن التزامات و تعهدات قبلی مشارالیهیم نسبت به پانصد هزار رشته روده قسمت اول مقدار مقرر قراردادای شرق مبلغ پنجاه هزار تومان بعنوان بیمانه در ظرف مدت هجده روز از تاریخ امضای این قرارداد در مقابل تا مبنیکه آن بیمانه را تضمین نماید در وجه هوپا آنها کارسازی خواهد داشت تبصره - هوپا آنها بیمانه ما خود را میخوانند فقط خرج معاملات و کاررود نمایند

(۵) قیمت هر یک هزار رشته روده ساخته نمکی وعد لندی شده در خیکه هوپاها در آنها رهای شرکت شرق تحویل و تسلیم به شرق خواهند نمود مبلغ سیصد و بیست و دو (۲۲) تومان و قیمت هر یک هزار رعد د کپان نمکی که بترتیب فوق تحویل شرق خواهد شد مبلغ پانزده تومان همین وقطع میگردد

تبصره - در صورت تمایل شرق به تحویل روده از هوپاها در انبیا مشارالیهیم و نکاه داشتن آن در همان انبارها هوپا حفظ و حراست و سالم بودن روده تحویل شده بشرق را الی موقع حمل و اخراج آن از انبارهای مذکور عهد دار و مسئول آن میباشد بدو و هیچگونه تمویضاتی از طرف شرق

(۶) هوپاها روده و کپان ساخته و عد لندی شده نمیکرد در طهران - تبریز مشهد و اشهبان بتوسط تحویلداران مخصوص

سداچا производится ежемесячно равными партиями; синюги же должны быть сданы ХОВИАНАМИ в течение двенадцати месяцев.

§ 3.

ХОВИАНЫ обязуются сдавать готовые кишки и синюги согласно инструкции приложенной при сем договоре, подписанной обеими сторонами и составляющей неотъемлемую часть настоящего договора.

§ 4.

Для успешного выполнения ХОВИАНАМИ принятых на себя обязательств по поставке первых пятисот тысяч кишек (500.000), ШАРК выдает ХОВИАНАМ аванс в размере 50.000 (пятьдесят тысяч) туманов через восемнадцать дней со дня подписания настоящего договора и получения от ХОВИАНОВ надлежащих гарантий обеспечивающих упомянутый аванс.

ПРИМЕЧАНИЕ: Полученный ХОВИАНАМИ аванс должен быть израсходован исключительно на кишечное дело.

§ 5.

ШАРК уплачивает ХОВИАНАМ, за каждую принятую ШАРКОМ одну тысячу пучков кишек в готовом виде в кихах по 320 (триста двадцать) туманов, а за каждую принятую тысячу готовых бараньих синюг 15 (пятнадцать) туманов, франко склад ШАРКА в соответствующих пунктах.

ПРИМЕЧАНИЕ: В случае, если ШАРК желает произвести приемку и хранение кишек в амбаре или складе ХОВИАНОВ, последние несут полную ответственность за целостность и сохранность кишек вплоть до момента вывоза их ШАРКОМ из амбара ХОВИАНОВ, без какого либо за это вознаграждения со стороны ШАРКА.

سداچا کیشک خОВИАНАМИ производится
 в следующих пунктах: в Тегеране, Таври-
 зе, Мешхеде и Исфагани; в этих пунктах
 должны находится приемщики ШАРКА, в рас-
 счет с ХОВИАНАМИ ШАРК производит исклю-
 чительно в Тегеране по принятии ШАРКОМ
 не менее четырех тысяч (4.000) готовых
 кишек, после телеграфного уведомления о
 приемке кишек, подписанного приемщиком
 ШАРКА и по пред'явлении ХОВИАНАМИ на при-
 нятие ШАРКОМ кишки соответствующего сче-
 та.

ПРИМЕЧАНИЕ: Приемка кишек от ХОВИА-
 НОВ сопровождается составлением особого
 акта, подписываемого Представителями обо-
 их сторон.

§ 7.

Полученный ХОВИАНАМИ аванс согласно
 п. 4-го договора погашается при сдаче Хо-
 ВИАНАМИ готовых кишек в размере 50 (пя-
 тидесяти) туманов с каждой принятой ШАР-
 КОМ тысячи готовых кишек, из первых 500.000
 (пятьсот тысяч) пучков, а остаток непога-
 шенного аванса переносится в счет нового
 аванса, выдаваемого ШАРКОМ ХОВИАНАМ на
 вторые 500.000 (пятьсот тысяч) пучков,
 также в размере 50.000 (пятидесяти тысяч)
 туманов, по сдаче ШАРКУ полностью пер-
 вых 500.000 (пятьсот тысяч) пучков.

§ 8.

ШАРКУ предоставляется право самого
 полного и широкого контроля над деятель-

شرقی تحویل وتسلیم شرق خواهد نمود و
 مقدار هر قسمت تحویلی روده از چهار هزار
 (4000) رشته ساخته شده کمتر نخواهد بود
 تفریق و تصفیة محاسبه فيما بین فقط در طهران
 و بموجب رسید تلگرافی تحویل در شرق و بر
 طبق صورت حساب محاسبی هووینا نمایندگان
 صورت و انجام داده خواهد شد .
 تبصره - تحویل روده از هووینا نباید
 شرق بموجب آگت جداگانه که
 دارای امضای نمایندگان طرفین
 خواهد بود صورت خواهد
 گرفت

۷) پیمانته که بر طبق ماده چهارم اینقرار
 داده در وجه هووینا کارسای شده است
 از قیمت روده ساخته تحویلی بشرق از قرار
 پنجاه (50) تومان با بت هر یک هزار رشته
 تحویلی از پانصد هزار (50.000) رشته
 قسمت اولی مقدار مقرر کمر و موشوع و
 محسوب خواهد کرد دید و اگر چنانچه پس
 از تحویل وتسلیم کامل پانصد هزار (50.000)
 رشته روده ساخته شده مبلغی از پیمانته
 فوق در نزد هووینا باقی مانده و مستر
 بشرق نشده باشد آن مبلغ ضمیمه پیمانته
 جدید پنجاه هزار تومان می خواهد بود که
 بتوسط شرق در وجه هووینا با بت پانصد
 هزار رشته روده قسمت ثانی مقدار قرار
 داده ی کارسای خواهد شد

۸) شرق دارای کاملترین و وسیعترین حق
 و اختیار تفتیش علیات و معاملات هووینا
 را را جمع برود و میباشد و نیز حق دارد
 بکار رود و بجه عین جنس آن در خود نقاط
 تهیه آن تدقیق و رسیدگی نماید

۹) در تمام مدت اینقرار داده هووینا
 اختیار و حق خرید و فروش و ساخت و تهیه

ومما مله روده را بکلیه کس و بکلیه اراده و مؤسسه بهمنرا از شرق بد آرند و شرق متعهد است با هیچکسی در ایران بجز از هویمانها داخل در معاملات تهیه روده نباشد	ностью ХОВИАНОВ по кишечным операциям, а также и вести обследование дела на ме- стах заготовок, а товара в натуре.
۱۰. هویمانها برای تامین بیمانه ما خود از شرق بر طبق ماده چهارم این قرارداد و نیز با بت تامین حق الخساره محتلفه قرارداد پنج قطعه تمسک عدد اعطالیه تا مبنی بمبلغ پنجاه هزار تومان با تضمین ضمانت و تامین طبعه یکی از بانکهای دایرد رایران - نیز بمدال پنجده هزار تومان - به شرق تفویض و تسلیم میدارند	§ 9. На все время действия сего договора ХОВИАНЫ не в праве закупать, заготов- ливать, перерабатывать и продавать кише- другим лицам или организациям, кроме ШАРКА. Также и ШАРК обязуется не вести кишечных заготовок в пределах Персии, п мимо ХОВИАНОВ.
تبصره اول) پنج قطعه تمسک تا مبنی مقرر در این ماده هر یکی بمبلغ ده هزار (۱۰۰۰۰) تومان که بتوسط هویمانها تفویض به شرق میگردد و مدت رجاء و در صورتی و موافقت به هویمانها مسترد خواهد شد که مشارالیه مدال وجه هر یکی از آن تمسکات را بر طبق مقررات ماده هفتم قرارداد ای بوسیله تحويل و تسلیم روده و کمر از قیمت روده بشرق مسترد نموده باشد	§ 10. В обеспечение аванса полученного ХОВИАНАМИ по § 4 настоящего договора, также возможной неустойки они выдают ШАРКУ пять пред'явительских обезпечите- ных векселей на сумму в 50.000 (пятьде- сят тысяч) туманов и не менее, чем на же сумму гарантию одного из действующих в Персии банков.
تبصره دوم) هویمانها برای تامین بیمانه که بر طبق ماده هفتم این قرارداد با بت پانصد هزار (۵۰۰۰۰۰) رشته روده قیمت فانوی مقدار قرارداد ای از شرق ما خود میدارند متعهد و ملتزم میباشند که در موقع اجز و در باقیمانده مجدد با تضمین ضمانت و تامین پنجاه هزار تومان یکی از بانکهای دایرد رایران را بشرق تفویض نمایند ۱۱. در صورت تخلف از مقررات این قرارداد و عدم تحويل مقدار مقرر روده و کپان و یا فروش آن بد یکران هویمانها با بت هر یک هزار رشته روده که بشرق تحويل نمود	ПРИМЕЧАНИЕ: 1) Указанные в сем п раграте пять обезпечительных векселей, каждый в сумме дес- ти (10.000) тысяч туманов вы- даются ХОВИАНАМИ ШАРКУ, а по- следним возвращаются ХОВИАНАМ мере погашения соответствующ доли аванса, порядком указанн в § 7 сего договора.- ПРИМЕЧАНИЕ: 2) В обеспечение же аванса полученного ХОВИАНАМИ порядке § 7, на сдачу вторых 500.000 (пятист тысяч) пучко ХОВИАНЫ к моменту получения вого аванса обязаны также по- ставить гарантию одного из ствующих в Персии банков на сумму 50.000 (пятьдесят тыся манов.- § 11. В случае неисполнения сего дого несдачей гарантированных количеств к

مبلغ یکصد تومان بعنوان حق الخساره بلا عوض و مجاناً بشرق کارسازی خواهد داشت و شرق نیز در صورت عدم رعایت مقررات قرار دادی بابت هر یک هزار رشته رود که از مقدار مقرر، تحویل نگرفته است مبلغ یکصد تومان حق الخساره در وجه «هویانها» خواهد پرداخت به استثناء مواقع غوس مازوری.

۱۲) مدت این قرارداد هفتده (۱۷) ماه و ابتدای آن از تاریخ انقضاء طرفین خواهد بود. تبصره: اول - طرفین متعهدین متعهدند که سه (۳) ماه قبل از انقضای مدت افرین قرارداد همکاری ارتباط و یا عدم تعلیل به تمدید مدت افران مستحضر بدارند.

تبصره: دوم - در صورت انقضای موعد مقرر، و یا انقضاء و ابطال این قرارداد «هویانها» متعهد و ملتزمند که در ظرف یکماه محاسبات با «شرق» را کاملاً تفریغ و تسویه نمایند.

۱۳) اختلافات و دعاوی مربوطه به این قرارداد بوسیله حکمت حل و قطع خواهد گردید. حکمت حکایت عبارت خواهد بود از دینفر حکمین طرفین و کفتر سر حکم ثالث که حکمین مزبور انتخابی نمایند.

۱۴) آدرس رسمی طرفین از قرار ذیل است: آدرس «شرق» - طهران - خیابان لاله زار - خانقاه نصیردقتر.

آدرس «هویانها» - طهران - خیابان نادری - خانه شخص.

۱۵) این قرارداد نسخاتی است و یک نسخه آن در نزد «شرق» و نسخه فانی در نزد «هویانها» ضبط خواهد بود.

Mogus
Amel Mogus
K. V. Mogus

شک یا پرداختی آن را به طرف هویانها
 هویانها بابت هر یک هزار رشته رود که از مقدار مقرر، تحویل نگرفته است مبلغ یکصد تومان حق الخساره در وجه «هویانها» خواهد پرداخت به استثناء مواقع غوس مازوری.

۱۲) مدت این قرارداد هفتده (۱۷) ماه و ابتدای آن از تاریخ انقضای طرفین خواهد بود. تبصره: اول - طرفین متعهدین متعهدند که سه (۳) ماه قبل از انقضای مدت افرین قرارداد همکاری ارتباط و یا عدم تعلیل به تمدید مدت افران مستحضر بدارند.

تبصره: دوم - در صورت انقضای موعد مقرر، و یا انقضضاء و ابطال این قرارداد «هویانها» متعهد و ملتزمند که در ظرف یکماه محاسبات با «شرق» را کاملاً تفریغ و تسویه نمایند.

۱۳) اختلافات و دعاوی مربوطه به این قرارداد بوسیله حکمت حل و قطع خواهد گردید. حکمت حکایت عبارت خواهد بود از دینفر حکمین طرفین و کفتر سر حکم ثالث که حکمین مزبور انتخابی نمایند.

۱۴) آدرس رسمی طرفین از قرار ذیل است: آدرس «شرق» - طهران - خیابان لاله زار - خانقاه نصیردقتر.

آدرس «هویانها» - طهران - خیابان نادری - خانه شخص.

۱۵) این قرارداد نسخاتی است و یک نسخه آن در نزد «شرق» و نسخه فانی در نزد «هویانها» ضبط خواهد بود.

§ 12.

Настоящий договор заключается сроком на 17 месяцев (семнадцать месяцев) со дня подписания его обеими сторонами.

ПРИМЕЧАНИЕ: 1) За три месяца до истечения срока действия настоящего договора обе стороны обязаны заявить друг другу, в письменной форме, о желании своем или нежелании продлить действие настоящего договора.

ПРИМЕЧАНИЕ: 2) В случае окончания или расторжения договора ХОВИАНЫ в течение одного месяца обязаны произвести с ШАРКОМ полный расчет.

§ 13.

Споры могущие возникнуть по настоящему договору разрешаются арбитражной Комиссией в составе по одному представителю от сторон и выбираемого ими суперарбитра.

§ 14.

Юридические адреса сторон: ШАРКА - г. Тегеран улица Лалезар, дом НАСИРЕ - ДАФТАРА, ХОВИАНОВ - Тегеран, улица Надери, собственный дом.

✓

Настоящий договор составлен в 2-х экземплярах из коих один экземпляр находится у ШАРКА и один у ХОВИАНОВ. -

توضیح آنکه - اضافه کلمه (هزار) بعد از کلمه
(پانصد) در ماده اول و نیز اضافه جمله
(بمحق اراق آن ها) در ماده ششم
و اسقاط کلمه (تقدیم) در ذیل ماده
ششم و تبدیل کلمه (یا) به کلمه (و یا)
در جملات (با هیچکس) و (با هیچ اداره)
در ماده هفتم صحیح است. *Amal*

Государственное Консульство СССР в Париже
 удостоверяет, что вышеподписанный Иван
Александрович Соболев Степанович
 гражданин СССР Косов и Ту-
реца и персонально Григорий
Иванович Земляковский
Татьяна Марковна Жидковна Бор-
ислав Иванов Иванович
 По просьбе

г. Тегеран 24 Июня 1921

Генеральный Консул СССР в Ташкенте

~~Umu Sumbay~~

2-20

منابع

- تاره، مسعود (۱۳۹۲). شرکت‌های تجاری ایرانی پیش از انقلاب مشروطه. *ویژنامه مالی و اقتصاد*، ش ۱.
- ترابی‌فارسانی، سهیلا (۱۳۸۴). *تجار، مشروطیت و دولت مدرن*. تهران: نشر تاریخ ایران.
- سپهر، عبدالحسین (۱۳۶۸). *یادداشت‌های ملک‌المورخین و مرآت‌الوقایع مظفری*. کتاب دوم. تهران: انتشارات زرین.

اسناد

- ساکما ۱۳۴۲/۲۳۲	- ساکما ۹۰۲۹/۳۶۰
- ساکما ۱۳۲۸/۲۳۲	- ساکما ۶۱۵۶/۳۶۰
- ساکما ۱۳۲۷/۲۳۲	- ساکما ۶۶۲۸/۳۶۰
- ساکما ۲۲۵۴۶/۲۴۰	- ساکما ۷۳۳۳/۳۶۰
- ساکما ۵۲۳۳۱/۲۴۰	- ساکما ۸۱۹۳/۳۶۰
- ساکما ۴۸۸۵۸/۲۴۰	- ساکما ۱۸۲۹/۳۶۰
- ساکما ۹۴۷۶۲/۲۴۰	- ساکما ۸۴۸۷/۳۶۰
- ساکما ۱۷۲۸/۲۹۰	- ساکما ۳۹۲۹/۳۶۰
- ساکما ۳۸۶۴۸/۲۹۳	- ساکما ۹۰۱۲/۳۶۰
- ساکما ۶۴۵۹۴/۲۹۸	- ساکما ۲۰۷۸/۳۶۰
- ساکما ۶۴۵۹۵/۲۹۸	- ساکما ۶۶۲۸/۳۶۰
- ساکما ۸۰۸۳/۳۶۰	- ساکما ۶۱۵۳/۳۶۰
- ساکما ۷۷۹۲/۳۶۰	- ساکما ۹۳۰/۳۶۰
- ساکما ۸۲۱۶/۳۶۰	- ساکما ۸۲۴۲/۳۶۰

منابع اینترنتی

- سامانه قوانین <http://rc.majlis.ir>
- وبگاه قانون‌یار <http://www.ghanonyar.ir>
- وبگاه فرهنگسرا <http://www.farhangsara.ir>
- <https://dictionary.abadis.ir>
- www.smtnews.ir

